

ЕКОНОМІЧНА САМОСТІЙНІСТЬ ВНУТРІШНЬО-ПЕРЕМИЩЕНИХ ОСІБ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ

ECONOMIC INDEPENDENCE OF INTERNALLY DISPLACED PERSONS AND THEIR IMPACT ON ECONOMIC SECURITY

Актуальність дослідження проблеми внутрішньо переміщених осіб та їх впливу на рівень макроекономічної безпеки країни обумовлена необхідністю зміцнення економічної безпеки України в умовах воєнного стану та пошуку шляхів модернізації ринку праці та підвищення його ефективності в процесі розбудови країни після перемоги. Військова агресія проти України та її економіки, призвела до тяжких, а іноді і незворотних наслідків: певна частина виробничих потужностей та інфраструктури зруйнована, поява величезної кількості внутрішньо переміщених з окупованих територій осіб, скорочення обсягів виробництва та реалізації в кожній галузі, зменшення експорту, відтік трудових ресурсів через виїзд за кордон та мобілізацію та багато інших обставин. Разом це призвело до зниження макроекономічної складової та економічної безпеки в цілому. В статті аналізується проблема внутрішньо переміщених осіб, причини їх появи та наслідки для економічної безпеки економіки країни, розглядаються шляхи залучення їх до активної участі на ринку праці, мінімізація ризиків для економіки. Внутрішньо переміщеними особами (далі – ВПО) визнаються особи, які залишили своє помешкання, рятуючись від небезпеки, які не перетнули державний кордон, а залишилися на території рідної країни в безпечному регіоні. Підтвердженням статусу ВПО є довідка про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи. Економічна самостійність внутрішньо-переміщених осіб є потужним фактором впливу на рівень макроекономічної безпеки.

Ключові слова: релоковані підприємства, економічна самостійність, внутрішньо-переміщені особи, економічна безпека, ваучер.

The relevance of the study of the problem of internally displaced persons and their impact on the level of macroeconomic security of the country is due to the need to strengthen the economic security of Ukraine in the conditions of martial law and to find ways to modernize the labor market and increase its efficiency in the process of building the country after the victory. Ukraine and its economy, having become the object of a military attack, which continues to this day, received irreversible consequences: destroyed production facilities, destroyed infrastructure, a huge number of internally displaced persons from the occupied territories, a reduction in the volume of production and sales in every industry, a decrease in export, an outflow of labor resources due to going abroad, mobilization and many other circumstances, which led to a decrease in the macroeconomic component and economic security in general. The article analyzes the problem of internally displaced persons, the reasons for their appearance and consequences for the economic security of the country's economy, considers ways of involving them in active participation in the labor market, minimizing risks for the economy. Internally displaced persons are persons who have left their homes to escape danger, who have not crossed the state border, but have remained on the territory of their native country in a safe region. Confirmation of internally displaced persons status is a certificate of registration of an internally displaced person. The use of the material presented in the article will allow for a more thorough and deeper analysis of labor market's situation in Ukraine, role of internally displaced persons on it and making strategic forecast for solving problem of internally displaced persons and increasing macroeconomic security. Overcoming the problems of internally displaced persons depends not only on help and support, but also on creating conditions for showing one's own activity to rebuild one's life. The economic independence of internally displaced persons has a significant impact on the economic security of the country.

Key words: economic independence, internally displaced person, economic security, relocated enterprises, voucher.

УДК 331.5

DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.8-17>

Овчаренко Л.В.¹

к.е.н., доцент,
доцент кафедри економічної безпеки
та фінансових розслідувань,
Національна академія внутрішніх справ

Федорюк Л.В.²

викладач кафедри економічної безпеки
та фінансових розслідувань,
Національна академія внутрішніх справ

Ovcharenko Lesya

National Academy of Internal Affairs

Fedoriuk Liiumyla

National Academy of Internal Affairs

Постановка проблеми. Військова агресія російської федерації в Україну призвела до тяжких, іноді невивірених наслідків в усіх сферах життя країни: в економіці, соціальній активності, рівні життя тощо. Зруйновані виробничі комплекси та інфраструктура, порушені логістичні зв'язки унеможливають працевлаштування на звичних місцях та примушують людей переїжджати на інші території в межах країни, а також закордон.

З 2014 року Україна відчула необхідність вирішення проблеми існування внутрішньо переміщених осіб, до появи яких призвела військова агресія з боку росії.

Проблеми, з якими стикаються внутрішньо-переміщені особи (ВПО), пов'язані з недостатністю

або перекриттям доступу до ресурсів і діяльності, яка доступна для більшої частини населення у нових місцях проживання переселенців. У зв'язку з переміщенням із територій, де проходять бойові дії, більшість ВПО втратила роботу, а отже, джерела до існування, тому можна стверджувати про виникнення феномена раптової бідності серед представників цієї групи [1; 19].

В сьогоденні умовах гарячої фази війни значні масштаби релокації підприємств призводять до посилення необхідності вирішення питань забезпечення економічної самостійності ВПО.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням проблем, з якими стикаються внутрішньо переміщені особи займаються багато

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9492-114X>

² ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-6856-248X>

науковців, якими проведена значна кількість досліджень. Українські дослідники розглядали проблеми дискримінації ВПО, досліджували ставлення до переселенців, оцінювали потреби різних категорій ВПО. Довготривалість перебування у статусі ВПО спричинила модифікацію проблем, які визначаються часом, обставинами, потребами переселенців, а також ставленням до них людей із приймаючих громад. Серед науковців, які досліджують проблеми ринку праці в умовах війни, зайнятості внутрішньо переміщених осіб, їх соціального та економічного захисту, можемо зазначити Близняк В.В., Яценко Л.Д., Ваганова Л.В., Серьогіна Н.О., К. Маркевич, О. Піщуліна та інші. З глибоким розумінням і неупередженою оцінкою подій на Сході України і науковою аргументацією проблем і негативних наслідків військового конфлікту О. Балакірева зі своїм науковим колективом показала невичерпні можливості державної політики з прискорення адаптації ВПО в Україні. Надала оцінку правових засад формування умов і можливостей захисту прав ВПО [2].

Постановка завдання. Метою даної статті є вивчення проблем економічної самостійності внутрішньо-переміщених осіб та їх вплив на економічну безпеку України в умовах військової агресії.

Внутрішнє переміщення в межах країни є явищем, що має перманентний характер, оскільки частина внутрішніх мігрантів повертається на попереднє місце проживання, частина залишається на новому місці проживання, решта змінюють громаду проживання залежно від обставин. Міграційні потоки ВПО не мають чітких часових характеристик, а також характеризуються змінністю, таким чином можна говорити про плинність ВПО [3]. Важливо зрозуміти необхідність залучення ВПО до участі в економічному житті на новому місці проживання, що призведе до зростання рівня їх економічної самостійності, меншої залежності від соціальної допомоги держави, дасть змогу розпочати нове економічно активне життя. Все це створить умови для стійкості економічної системи, підвищить рівень її безпеки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічна безпека країни, з однієї сторони, є важливою складовою системи національної безпеки, що формує захист національних інтересів, з іншої – є безпосередньою умовою дотримання і реалізації національних інтересів щодо забезпечення фінансування, формування доходів та витрат тощо.

В Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року серед основних викликів та загроз у сфері макроекономічної безпеки переважне місце займають загрози, пов'язані з доходами та зайнятістю населення. Зокрема, такими вважаються:

– низький рівень благополуччя населення, який призводить до звуження внутрішнього

споживання та заощадження, зростання бідності, зокрема і серед працюючих;

– значні нерівномірності розподілу доходів населення в регіональному розрізі, що провокують надмірну внутрішню трудову міграцію;

– інтенсивні процеси трудової міграції, які зумовлюють відтік кваліфікованих кадрів;

– високий рівень безробіття (порівняно з іншими європейськими країнами) в умовах наявних диспропорцій між попитом та пропозицією робочої сили на ринку, а також високої конкуренції на ринку робочої сили в галузях з високою оплатою праці;

– високий рівень неформальної зайнятості (порівняно з нижчою, ніж в інших європейських країнах, заробітною платою), що у подальшому утримуватиме на високому рівні потоки трудової міграції;

– низькі темпи зростання продуктивності праці [4].

Такі загрози існували в Україні і раніше, але військова агресія з боку російської федерації призвела до того, що міграційні процеси та вимушене переміщення стало незворотним явищем, викликане в першу чергу безпековими, а не економічними причинами. Основне завдання держави в контексті забезпечення економічної безпеки в умовах воєнної агресії є створення такого економічного, політичного та правового середовища й інституційної інфраструктури, які б стимулювали розвиток найбільш життєздатних підприємств, інвестиційних процесів, виробництво перспективних конкурентоспроможних товарів. Для досягнення зазначених цілей державою була запропонована програма релокації підприємств в більш безпечні регіони країни. Релокація з англійської перекладається як переміщення. Таким чином, релоковані підприємства – це підприємства які з певних причин переміщуються на іншу, більш безпечну територію. Ми будемо розглядати релоковані підприємства в середині країни, хоча можлива ситуація переміщення за межі країни (ближче до ресурсів, з метою зниження виробничих витрат тощо). Релокація підприємств в умовах військової агресії викликана в першу чергу неможливістю здійснювати виробництво із-за загрози обстрілів, руйнувань тощо. Переміщення підприємства в інший регіон є дуже складним процесом, який включає в себе переміщення не тільки обладнання та устаткування, технологій, а також і переміщення працівників

Слід зауважити, що певна частина працівників могла виїхати за межі країни в пошуках безпеки та захисту. Тому релокованим підприємствам потрібно також вирішувати проблему пошуку працівників в тому регіоні, куди вони переміщуються.

Міністерством економіки України розроблена програма релокації підприємств. За рік війни

за урядовою програмою релокації в більш безпечні регіони країни було переміщено 800 підприємств, 623 з яких вже відновили роботу на новому місці. Найбільше підприємств релокувались до Львівської (24%), Закарпатської (14,5%), Чернівецької (9,8%), Івано-Франківської (8,3%), Хмельницької (7,3%), Тернопільської (6,3%) областей. Програма релокації продовжує діяти, хоча кількість запитів значно зменшилась

Підприємство, яке прийняло рішення релокуватись з небезпечних регіонів, може отримати пакет державної підтримки, що включає в себе наступні опції:

- підбір місця розташування для виробничого комплексу підприємства;
- допомога з перевезенням на нову локацію;
- сприяння в розселенні працівників та пошуку нових співробітників;
- підтримка у відновленні логістики, закупівлі сировини та пошуку ринків збуту [5].

Релокація підприємств в більш безпечні регіони створює умови для працевлаштування внутрішньо переміщених осіб. За даними «Інтерфакс -Україна» кількість внутрішньо переміщених осіб в Україні у зв'язку з повномасштабною війною постійно збільшується і станом на 14 червня 2023 р. становить приблизно 5,1 млн осіб, при цьому 80% із них зазначають, що фінансова допомога – одна з ключових потреб для них. Про це свідчать дані 13 раунду дослідження населення України, проведеного Міжнародною організацією з міграції (МОМ) у період із 11 травня до 14 червня 2023 року [6].

З метою захисту та підтримки громадян, які вимушені залишити своє місце проживання та переїхати до інших регіонів, державою розроблено та впроваджується ряд програм, спрямованих на забезпечення економічної самостійності внутрішньо-переміщених осіб.

Досягнення економічної самостійності внутрішньо переміщеними особами передбачає реалізацію одного із наступних варіантів:

- працевлаштування;
- реєстрація в центрі зайнятості в статусі безробітної особи;
- отримання ваучера на навчання;
- реєстрація як фізичної особи-підприємця;
- отримання допомоги на здобуття економічної самостійності;
- отримання мікрогрантів на створення або розвиток власного бізнесу [7].

Проаналізуємо наявні на сьогодні можливості в Україні реалізувати запропоновані варіанти вирішення проблеми економічної самостійності внутрішньо-переміщеними особами.

Перша з названих можливостей стосується працевлаштування. На сьогоднішній день для ВПО доступні наступні послуги: внутрішньо переміщені особи можуть самостійно переглядати

актуальні пропозиції на Єдиному порталі вакансій Державної служби зайнятості, дана послуга також доступна через чат-боти у месенджерах Telegram та Viber [8].

Друга можливість виникає, коли ВПО особисто відвідавши службу зайнятості або через застосунок Дія здійснить процедуру реєстрації статусу безробітного. Також на сайті Державної служби зайнятості зазначено про врегулювання питання надання статусу безробітного ВПО, у якої не розірвано трудові відносини з роботодавцем. Для набуття статусу безробітного та отримання допомоги по безробіттю такі особи мають право припинити трудовий договір в односторонньому порядку, подавши до центру зайнятості за місцем проживання ВПО особисто заяву на ім'я роботодавця про припинення трудового договору, про що центр зайнятості повідомляє роботодавця, територіальні органи Пенсійного фонду і Державної податкової служби (будь-яким засобом комунікації). Датою звільнення вважатиметься наступний день після подання такої заяви [9].

Для зареєстрованих безробітних Державна служба зайнятості організовує професійне навчання. Професійне навчання здійснюється також на замовлення роботодавця або для людини, яка планує розпочати власну справу.

Для ВПО є можливість отримати ваучер на навчання. Ваучер – документ, за допомогою якого повністю або частково оплачується вартість навчання у закладах освіти. Ваучери видаються за затвердженням Мінекономіки переліком професій і спеціальностей [10]. Внутрішньо переміщена особа, яка бажає змінити професію, набути нових знань і навичок, має можливість одноразово отримати ваучер за умови, якщо особа:

- не зареєстрована в центрі зайнятості як безробітна;
- досягла віку старше 45 років;
- не отримувала ваучер раніше;
- не проходила протягом останніх трьох років професійне навчання за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття;
- має професійну (професійно-технічну), фахову передвищу або вищу освіту.

На підставі ваучера здійснюється:

- перепідготовка за робітничою професією;
- підготовка за спеціальністю для здобуття ступеня магістра на основі ступеня бакалавра або магістра, здобутих за іншою спеціальністю;
- підготовка на наступному рівні освіти (крім третього (освітньо-наукового / освітньо-творчого) та наукового рівня вищої освіти);
- спеціалізація та підвищення кваліфікації за професіями та спеціальностями [9].

У рамках урядового проєкту eРобота внутрішньо переміщені особи можуть скористатися рядом

програм, а саме «Власна справа», яка пропонує гранти в розмірі від 50 до 250 тисяч гривень, програмою «Грант для ветеранів», яка пропонує 3 розміри грантів – 250 тисяч гривень, 500 тисяч гривень та 1 мільйон гривень. Головною умовою отримання грантів є розширення легальної сфери прикладання праці шляхом створення нових робочих місць. Реєстрація відбувається через портал Дія, але обов'язковою умовою є написання бізнес-плану [9].

Таким чином, говорячи про необхідність зміцнення рівня економічної безпеки країни через забезпечення економічної самостійності внутрішньо переміщених осіб в умовах військової агресії, важливо звернути увагу не на необхідність розробки подальших програм зайнятості для ВПО. Такі програми спрямують кошти на економічну самостійність ВПО, дадуть змогу покращити рівень людського капіталу, який має здатність до самозростання створити нові робочі місця. Це дасть змогу переорієнтувати державні кошти з соціальних програм на програми забезпечення економічної самостійності та стійкості.

Також дуже важливим напрямком з нашої точки зору є підтримка роботодавців, які в таких складних умовах, продовжують господарську діяльність та забезпечують роботою, в тому числі і ВПО.

На теперішній час державою розроблені окремі механізми стимулювання та фінансової підтримки роботодавців за працевлаштування ВПО. Серед них можемо виокремити наступні:

- компенсація на оплату праці працевлаштованих зареєстрованих безробітних з числа ВПО [11];

- компенсація витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні [12].

Також законодавчо передбачено участь обласних військових адміністрацій та місцевої влади в процесі працевлаштування ВПО. При обласних військових адміністраціях триває процес створення Рад з питань ВПО, які мають на меті допомагати інтеграції внутрішньо переміщених осіб, а також координувати роботу органів місцевої влади для забезпечення прав та інтересів ВПО, в тому числі сприяння трудовій та професійній адаптації і працевлаштуванню. З метою сприяння створенню на всій території України і врегулювання діяльності таких рад, Кабінетом Міністрів України прийнято постанову «Про затвердження Типового положення про Раду з питань внутрішньо переміщених осіб» [13]. Згідно з Типовим положенням про Раду з питань внутрішньо переміщених осіб, дані консультативно-дорадчі органи сприятимуть реалізації регіональної політики щодо внутрішньо переміщених осіб, зокрема адаптації та інтеграції у приймаючі громади. Серед основних завдань

таких рад – забезпечення соціального захисту ВПО, працевлаштування, забезпечення житлом, надання психосоціальної, медичної та правової допомоги тощо.

При ОВА діють Координаційні центри підтримки цивільного населення, головним завданням яких визначено піклування про ВПО та сприяння зайнятості даних осіб. Зокрема розглядаються можливість надання допомоги для забезпечення соціальної підтримки внутрішньо переміщеним особам, надання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам.

Розглянувши існуючі програми допомоги ВПО, можна зазначити, що зроблено багато, щоб захистити внутрішньо переміщених осіб та створити умови для забезпечення їх економічної самостійності. Але необхідно поглиблювати ці напрямки і розробити та впровадити наступні кроки. В умовах військового конфлікту, економічної кризи варто розробити чітку стратегію допомоги ВПО. Насамперед, мова йде про спрощення податкового законодавства, пропозиції «дешевих кредитів» для започаткування чи перенесення власного бізнесу, захист інвестицій та створення основної інфраструктури, якої потребують організації, що хочуть здійснити капіталовкладення в економіку України. Саме такі кроки сприятимуть створенню нових привабливих робочих місць, а, отже, зростанню реальних доходів населення, підвищенню морального духу переселенців.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, внутрішня міграція та макроекономічна безпека – поняття, тісно пов'язані. Міграція є реальним або потенційним викликом безпеці. Внутрішня міграція в Україні, на жаль, привела до формування спектру негативних явищ: навантаження на об'єкти соціальної інфраструктури, зниження рівня та якості надання послуг, соціальної нестабільності тощо. Без адекватної державної політики внутрішнє переміщення може стати обтяжливим для громад, в які переїхали мігранти і управлінські структури яких, відповідно, повинні надавати базові адміністративні та соціальні послуги для усіх жителів.

Вже зараз необхідно розробляти стратегію відбудови країни після перемоги. В першу чергу необхідно зосередитись на відбудові виробничих комплексів, інфраструктури, житла та інших соціальних об'єктів. На цьому етапі важливо перебачити умови залучення ВПО до цих заходів, які можуть бути готові повернутись до тих регіонів, які вимушені були покинути. Це можна зробити через програму грантів, пільгового кредитування, пільгового оподаткування тощо.

Наступний крок передбачає формування умов для економічного зростання. Це передбачатиме наявність постійних робочих місць, зацікавленості в розширенню ринку реалізації свої товарів, що призведе до зростання доходів.

Подолання проблем ВПО залежить не тільки від допомоги і підтримки, але й від створення умов для вияву власної активності для відбудови свого життя. Економічна самостійність внутрішньо-переміщених осіб здійснює значний вплив на економічну безпеку країни.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Черенко Л.М. Нові форми бідності в Україні: основні прояви та оцінка масштабів явища. *Демографія та соціальна економіка*. 2015. № 1. С. 11–21. URL: <https://dse.org.ua/archive/23/1.pdf> (дата звернення: 29.10.2023).

2. Вимушені переселенці та приймаючі громади: уроки для ефективної суспільної адаптації й інтеграції : наукова доповідь / за ред. канд. соціол. наук О.М. Балакіревої; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». Київ, 2016. С. 140. URL: <http://ief.org.ua/docs/sr/295.pdf> (дата звернення: 29.10.2023).

3. Тенденції та ризики місцевого економічного розвитку в умовах війни. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/attachment/document/1213/LED_Report_Focus_Group_Lviv_2022.pdf (дата звернення: 29.10.2023).

4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року»: Указ Президента України від 11 серпня 2021 № 347 2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#Text> (дата звернення: 29.10.2023).

5. За рік війни в більш безпечні регіони релоковано 800 підприємств. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=a700c206-722a-4752-b5bb-78a1063ae9db&title=ZaRikViiniVBilsh> (дата звернення: 29.10.2023).

6. Зростає потреба у фінансовій допомозі для 5,1 млн українців, які досі залишаються внутрішньо переміщеними – дослідження МОМ. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/922897.html> (дата звернення: 29.10.2023).

7. Деякі питання сприяння економічній самостійності малозабезпечених сімей. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 квітня 2021 р. № 397. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/kp210397?an=1&ed=2022_12_30 (дата звернення: 29.10.2023).

8. Єдиний портал вакансій Державна служба зайнятості. URL: <https://jobportal.dcz.gov.ua/> (дата звернення: 29.10.2023).

9. Послуги із працевлаштування, які доступні для ВПО. URL: <https://minre.gov.ua/2023/05/18/poslugy-iz-praczevlashtuvannya-yaki-dostupni-dlya-vpo/> (дата звернення: 29.10.2023).

10. Про затвердження Переліку професій, спеціальностей, для навчання за якими може бути виданий ваучер: наказ Міністерства економіки України від 11.04.2023 р. № 2040. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/RE39849?n=2> (дата звернення: 29.10.2023).

11. Про затвердження Порядку здійснення заходів сприяння зайнятості, повернення коштів,

спрямованих на фінансування таких заходів, у разі порушення гарантій зайнятості для внутрішньо переміщених осіб: Постанова Кабінету Міністрів України від 8 вересня 2015 року № 696. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/696-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 29.10.2023).

12. Про затвердження Порядку надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року № 331. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/331-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 29.10.2023).

13. Про затвердження Типового положення про Раду з питань внутрішньо переміщених осіб: Постанова Кабінету Міністрів України від 04 серпня 2023 р. № 812. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/812-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 29.10.2023).

REFERENCES:

1. Cheren'ko L.M. (2015) Novi formy bidnosti v Ukraini: osnovni proiavy ta otsinka masshtabiv iavyscha [New forms of poverty main manifestations in Ukraine and evaluation of the phenomenon]. *Demohrafiia ta sotsial'na ekonomika*, no. 1, pp. 11–21. Available at: <https://dse.org.ua/archive/23/1.pdf> (accessed: October 29, 2023).

2. Vymusheni pereselentsi ta pryjmaiuchi hromady: uroky dlia efektyvnoi suspil'noi adaptatsii i intehratsii [Internally displaced persons and host communities: lessons for effective social adaptation and integration): naukova dopovid' / za red. kand. sotsiol. nauk O.M. Balakirievoi; NAN Ukrainy, DU «In-t ekon. ta prohnozuv. NAN Ukrainy». Kyiv, 2016. P. 140. Available at: <http://ief.org.ua/docs/sr/295.pdf> (accessed: October 29, 2023).

3. Tendentsii ta ryzyky mistsevoho ekonomichnoho rozvytku v umovakh vijny [Trends and risks of local economic development in the conditions of war]. Available at: https://decentralization.gov.ua/uploads/attachment/document/1213/LED_Report_Focus_Group_Lviv_2022.pdf (accessed: October 29, 2023).

4. Decree of the President (2021) Pro rishennia Rady natsional'noi bezpeky i oborony Ukrainy vid 11 serpnia 2021 roku «Pro Stratehiiu ekonomichnoi bezpeky Ukrainy na period do 2025 roku» [About the Strategy of Economic Security of Ukraine for the period until 2025] Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 11 serpnia 2021 № 347. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#Text> (accessed: October 29, 2023).

5. Za rik vijny v bil'sh bezpechni rehiony relovano 800 pidpriemstv [During the year of the war 800 enterprises were relocated]. Available at: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=a700c206-722a-4752-b5bb-78a1063ae9db&title=ZaRikViiniVBilsh>. (accessed: October 29, 2023).

6. Zrostaie potreba u finansovij dopomozi dlia 5,1 mln ukraintsiv, iaki dosi zalyshaiut'sia vnutrishn'o peremischenymu – doslidzhennia MOM [The need

for financial assistance is growing for the 5.1 million Ukrainians who are still internally displaced]. Available at: <https://interfax.com.ua/news/general/922897.html> (accessed: October 29, 2023).

7. Cabinet of Ministers of Ukraine (2021) Deaki pytannia sprianniia ekonomichnijsamostijnosti malozabezpechennykh simej [Some issues of promoting the economic independence of low-income families]. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 21 kvitnia 2021 r. № 397. Available at: https://ips.ligazakon.net/document/view/kp210397?an=1&ed=2022_12_30 (accessed: October 29, 2023).

8. Yedynyj portal vakansij [A single Job Portal]. Derzhavna sluzhba zajniatosti. Available at: <https://jobportal.dcz.gov.ua/> (accessed: October 29, 2023).

9. Posluhy iz pratsevlashtuvannia, iaki dostupni dlia VPO [Employment services available to IDPs]. Available at: <https://minre.gov.ua/2023/05/18/posluga-iz-pratsevlashtuvannia-yaki-dostupni-dlya-vpo/> (accessed: October 29, 2023).

10. Ministry of Economy of Ukraine (2023) Pro zatverdzhennia Pereliku profesij, spetsial'nostej, dlia navchannia za iakymy mozhe buty vydanyj voucher [About the Approval of the List of Professions and Specialties for which a voucher can be issued]: nakaz Ministerstva ekonomiky Ukrainy vid 11.04.2023 r. № 2040. Available at: <https://ips.ligazakon.net/document/RE39849?an=2> (accessed: October 29, 2023).

11. Cabinet of Ministers of Ukraine (2015) Pro zatverdzhennia Poriadku zdijsnennia zakhodiv spryan-

nia zajniatosti, povernennia koshtiv, spriamovanykh na finansuvannia takykh zakhodiv, u razi porushennia harantij zajniatosti dlia vnutrishn'o peremishchenykh osib [On the approval of the Procedure for implementation of measures to promote employment, return of funds aimed at financing such measures, in case of violation of employment guarantees for internally displaced persons]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 8 veresnia 2015 roku № 696. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/696-2015-%D0%BF#Text> (accessed: October 29, 2023).

12. Cabinet of Ministers of Ukraine (2022) Pro zatverdzhennia Poriadku nadannia robotodavtsiu kompensatsii vytrat na oplatu pratsi za pratsevlashtuvannia vnutrishn'o peremishchenykh osib vnaslidok provedennia bojovykh dij pid chas voiennoho stanu v Ukraini [On the approval of the Procedure for providing the employer with compensation for labor costs for the employment of internally displaced persons as a result of hostilities during martial law in Ukraine]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 20 bereznia 2022 roku № 331. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/331-2022-%D0%BF#Text> (accessed: October 29, 2023).

Pro zatverdzhennia Typovoho polozhennia pro Radu z pytan vnutrishno peremishchenykh osib [On the Approval of the Model Regulation on the Council for IDP]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 04 serpnia 2023 r. № 812. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/812-2023-%D0%BF#Text> (accessed: October 29, 2023).